

INNEHÅLL

	Förord	7
1.	Liv och verk	9
2.	Logik och filosofi	47
3.	Filosofi, medvetande och vetenskap	92
4.	Politik och samhälle	127
5.	Russells inflytande	176
	Litteraturlista	202
	Bildregister	206
	Register	208

FÖRORD

Russell levde länge och gjorde mycket. Han tillhör den förhållandevis lilla skara filosofer som folk i allmänhet känner till och som i sitt liv och i sin gärning har kommit att ses som representativa för den stora tanketradition de företräder. Russells anseende i samtiden byggde på hans många – ofta starkt kontroversiella – inlägg i samhälleliga, moraliska, politiska och pedagogiska debatter. Men hans anspråk på varaktig berömmelse vilar på hans enastående fackspecialiserade bidrag till logiken och filosofin. I den här boken behandlar jag hans livsverk inom båda sfärerna. Det genomgående syftet är att ge en så klar redogörelse för hans ståndpunkter som det korta formatet medger. Eftersom det inte finns utrymme för någon detaljerad utvärdering av filosofiska argument, än mindre för teknikaliteter inom matematisk logik, är detta till största del en allmän orientering. Men ibland ger jag mig in i diskussioner, och ämnena kan studeras mer ingående i den litteratur som förtecknas

i avdelningen "Förslag till vidare läsning" på sida 204, som visar vägen för den som efter att ha vadat bland bränningarna vill simma ut på djupare vatten. De läsare som inte är särskilt intresserade av logikens och filosofins mer tekniska aspekter kan hoppa över kapitel 2 och 3 och i stället inrikta sig på kapitel 1 och 4, där Russells liv och hans bidrag till den allmänna debatten skildras.

Jag vill tacka Keith Thomas och Oxford University Press skarpögde granskare för kommentarer, Ken Blackwell för skyndsam hjälp och dokument ur Russellarkivet och Alex Orenstein och Ray Monk för relevanta och viktiga diskussioner. Tack även till Leena Mukhey som arbetat med registret.

Boken är tillägnad Sue – "dulces dominae Musa Licymniae cantus, me voluit dicere".

A. C. G.

London
1996

Kapitel 1

LIV OCH VERK

Russell är en av 1900-talets mest kända filosofer. Hans berömmelse – av och till ökändhet – var främst en följd av hans stridslystna engagemang i samhälle och politik. I nästan sextio år var han en allmänt bekant person och uppträdde i pressen både som föremål för skandal och, under de perioder då han åtnjöt anseende, som auktoritet; det senare gjorde han även i radio. Han hade mycket att säga om krig och fred, moral, sexualitet, utbildning och mänsklig lycka. Han publicerade många populärvetenskapliga böcker och artiklar, och hans åsikter bemöttes på många olika sätt – än sattes han i fängelse, än fick han Nobelpriset.

Men sina största insatser, det som egentligen ligger till grund för hans anseende, gjorde han inom logikens och filosofins tekniska områden. Hans inflytande på den engelskspråkiga 1900-talsfilosofins innehåll och stil är så genomgripande att han utgör så gott som hela dess bakgrund. Filosofer använder metoder och idéer som

utvecklats ur hans arbeten utan att känna något behov – ibland utan att märka av att det finns något behov – av att nämna hans namn. Det kan man kalla inflytande. På så sätt är han en långt mer betydelsefull bidragsgivare till filosofin än sin elev Ludwig Wittgenstein. Filosofin lärde sig ett antal viktiga läxor av Wittgenstein, men Russell tillhandahöll ett helt ramverk, det som numera kallas analytisk filosofi.

”Analys” innebär i detta sammanhang att med hjälp av metoder och idéer hämtade från formallogiken noggrant undersöka filosofiskt viktiga begrepp och det språk i vilket de uttrycks. Russell skapade förstås inte den analytiska filosofin på egen hand. Han var påverkad av logikerna Giuseppe Peano och Gottlob Frege och av Cambridgekollegerna G. E. Moore och A. N. Whitehead. Andra influenser var 1600- och 1700-talstänkarna René Descartes, Gottfried Leibniz, George Berkeley och David Hume. Hans första filosofiska bok var faktiskt en välvillig studie av Leibniz. Men han förenade dessa influenser på ett sådant sätt att de filosofiska problemen framstod i ett nytt perspektiv som kastade ett nytt, skarpt, logiskt ljus över dem. På så vis spelade Russell en central roll i 1900-talets revolution av filosofin inom den engelskspråkiga traditionen.

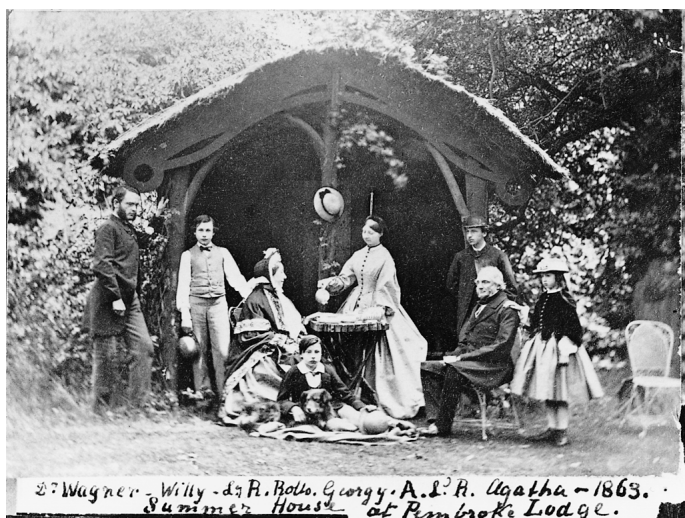
Russell var således både populärfilosof – en vis man som hade något att lära mänskligheten – och professionell akademisk filosof. I de följande kapitlen kommer jag att behandla hans bidrag i båda dessa filosofiska former. Men till att börja med drar jag upp huvudlinjerna

i hans långa, mångsidiga och ibland stormiga liv, som sammantaget och i sin variationsrikedom utgör en av de mest heroiska biografierna i modern tid.

Bertrand Arthur William Russell föddes den 18 maj 1872 i en berömd släkt med anor från hertigarna av Bedford. Hans farfar, den beundrade lord John Russell, var den som införde parlamentsreformen 1832, det första steget mot demokratisering av parlamentet. Lord John var premiärminister i två perioder – från 1846 till 1852 och från 1865 till 1866 – och upphöjdes till earl av drottning Victoria. Russells morfar, lord Stanley av Alderley, var en av lord Johns politiska bundsförvanter.

Russells föräldrar var ett ovanligt och kontroversiellt par som var engagerade i progressiva frågor som familjeplanering och kvinnlig rösträtt. Hans far, viscount Amberley, valde John Stuart Mill som icke-religiös gudfar till honom. Mill dog strax före Russells ettårsdag, så inflytandet var indirekt om än betydande.

Amberley var ett kort tag parlamentsledamot, men hans politiska karriär gick i stöpet när det blev allmänt känt att han stödde användningen av preventivmedel. Amberleys avancerade åsikter illustreras väl av hur han förhöll sig till D. A. Spalding, en skicklig ung biolog som var anställd som informator åt Russells äldre bror Frank. Spalding led av allvarlig tuberkulos och hade därför ingen möjlighet att gifta sig och bilda familj. Paret Amberley enades om att detta inte var något skäl till att han skulle leva i celibat, och Russells mor ”lät honom bo tillsammans med sig”, skrev Russell i sin självbiografi

1. Familjen Russell 1863. På bilden syns dr Wagner, en informator; Bertrand Russells farbror, William Russell; lady Russell; Rollo Russell (ytterligare en farbror); Georgy (lord Johns dotter i sitt första äktenskap); lord Amberley; lord John Russell; Agatha Russell (Bertrand Russells faster).

och tillade: ”men så vitt jag vet fick hon inte ut något av det” (*Autobiography*, s. 12).

Russells mor och syster dog i difteri 1874 när han var två år gammal, och arton månader senare gick fadern bort. Amberley hade låtit två agnostiker få vårdnaden om sönerna – Spalding var den ene – men deras farföräldrar, earl Russell och hans hustru, protesterade ihärdigt. De gick till domstol för att upphäva detta beslut i Amberleys testamente och tog med sig sonsöner-

na hem till Pembroke Lodge, ett residens i Richmond Park som hovet upplåtit åt dem. Frank, som var sju år äldre än Russell, tyckte att livet där var outhärdligt och gjorde uppror. Han skickades i väg till internatskola medan Bertie, som var vänligare och mer lätthanterlig, hölls kvar hemma. Hans farfar dog bara tre år senare, och därefter var hans enda förebild den skotska, presbyterianska och moraliskt mycket stränga farmodern, en dotter till den andre earlen av Minto. Russells karaktär har ofta förklarats och rent av – när omständigheterna tyckts kräva det – ursäktats med hans aristokratiska rötter, men ursprungligen formades den mer sannolikt av farmoderns puritanism, som snarare präglades av medelklassviktorianism än av överklassattityd. På försättsbladet till den bibel hon gav honom när han fyllde tolv år skrev hon en av sina favoritsentenser: ”Du skall inte följa mängden i det som är ont.” Detta förblev en princip för Russell genom hela livet.

Det var en ensam, men till en början inte olycklig, barndom. Russell hade tyska och schweiziska guvernanter och talade tidigt tyska lika flytande som engelska. Han utvecklade en kärlek till de vidsträckta markerna kring Pembroke Lodge, med deras många vackra vyer över det omgivande landskapet. ”Jag kände till varenda vrå i trädgården”, skrev han, ”och höll varje år utkik efter de vita vivorna på ett ställe, rödstjärtens bo på ett annat, där akacieträdens blommor stack ut ur ett murgrönesnår” (*Autobiography*, s. 26). Men när puberteten inträdde blev den såväl intellektuella som känslomässiga

isoleringen alltmer plågsam. Han var ensam i ett hushåll bestående av gamla människor som var annorlunda än honom på alla tänkbara sätt. En rad privatlärare var den enda, tunna förbindelsen med den stora världen. Men naturen, böckerna och senare matematiken räddade honom från att bli alltför olycklig. En av hans farbröder hade ett vetenskapsintresse som han förde vidare, och detta bidrog till Russells mentala uppvaknande. Men den verkliga vändpunkten kom när han var elva år gammal och hans bror började lära honom geometri.

Russell sa att det var en upplevelse "lika bländande som den första kärleken" (ibid., s. 30). När han hade tillägnat sig den femte satsen med samma lätthet som de föregående berättade Frank att de flesta tyckte den var svår – det rör sig om den berömda *pons asinorum* ("åsnebryggan"), som sätter stopp för många spirande geometriska karriärer. "Detta var första gången som det gick upp för mig att jag kanske hade en viss intelligens", skrev Russell. Men det fanns ett streck i räkningen: Euklides utgår från axiom, och när Russell ville ha bevis för deras giltighet svarade Frank att de helt enkelt måste godtas, annars kunde inte geometrin komma vidare. Russell accepterade motvilligt detta, men det tvivel som i det ögonblicket väcktes inom honom dröjde kvar och skulle bli avgörande för hans senare arbeten om matematikens grundvalar.

1888 började Russell som internatelev på en militärskola där han skulle förbereda sig inför de stipendiexamina som ordnades av Cambridge University.